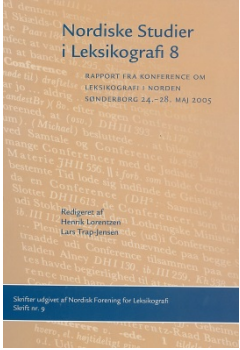

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Nyord og allmenne ordbøger	
Forfatter:	Øystein Eek	
Kilde:	Nordiska Studier i Leksikografi 8, 2006, s. 65-84 Rapport från Konferens om lexikografi i Norden, Göteborg 27.-29. maj 1999	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nyord og allmenne ordbøker

Neologisms and general dictionaries. The article presents a survey that was carried out among editors at Kunnskapsforlaget concerning neologisms in the Norwegian language. The editors were asked to mark which of the neologisms they would insert in general monolingual dictionaries. At the NFL Conference in Sønderborg 2005, the same test was done with the audience. The results are compared with the editors' survey and some comments are made on how academic lexicographers and commercial lexicographers and encyclopaedia editors evaluate which neologisms are most useful.

1. Innledning

Kunnskapsforlaget har en redaksjon på noe over 20 faste redaksjonelle medarbeidere, som sammen med det eksterne nettverket av fagmedarbeidere og forfattere forvalter en stor portefølje av oppslagsbøker. Noen spesielle prosjekter har ekstern finansiering, men de fleste må være økonomisk selvberende. Av redaksjonsmedarbeiderne er det foruten lederne tre som arbeider hovedsakelig med språkordbøker, alle de andre driver først og fremst med fagleksikografi. For enkelhets skyld kaller vi dem nedenfor undertiden *encyklopedistene*, i motsetning til *leksikografene* som deltok på NFL-konferansen i Sønderborg.

Alle utgivelsene skal i prinsippet holdes à jour, og for både forlagsledelsen, redaksjonen og de eksterne medarbeiderne er det et permanent spørsmål hva ajourhold innebærer rent innholdsmessig, og hvordan vi skal arbeide med ajourholdet.

Den tradisjonelle utgivelsesformen er *trykte bøker*, men siden ca. 1990 har en god del titler også utkommet *elektronisk*. Siste generasjon elektroniske ordbokutgivelser hittil er nettstedet www.ordnett.no, en abonnementsstjeneste med enkelte gratis-tjenester. Pr. august 2005 omfatter *Ordnett* 19 ordbøker. I tillegg utgir vi *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* elektronisk, også dette som en abonnementsstjeneste på nettet. Den neste store nettsatsingen er *Norsk biografisk leksikon*.

Etter hvert som mer av omsetningen kommer fra elektroniske produkter, der omfangsproblemet er mindre påtrengende, vil spørsmål om *selektering av oppslagsord* kanskje bli mindre relevant. Men så lenge alle utgivelsene skjer primært i bokform, er utvalg og utvalgs-kriterier ikke til å komme utenom.

Det er derfor fortsatt relevant å diskutere for eksempel *hvilke nye oppslagsord* som bør være med i en ny utgave av et oppslagsverk – enten det er et leksikon eller en ordbok.

I forbindelse med leksikografikonferansen i Sønderborg mai 2005 har vi foretatt en liten undersøkelse omkring innlemmelse av nyord i norske rettskrivningsordbøker. Resultatet ble lagt frem på konferansen og meddeles her i noe utvidet form.

En leksikografisk forsker ville sannsynligvis begynne med å problematisere nyordbegrepet. Vi tar utgangspunkt i et materiale hentet fra norske nyordbøker, og støtter oss derfor til de kriterier for utvalget som der er benyttet. Helt generelt kan disse kriteriene oppsummeres slik: Dels dreier det seg om (1) *oppslagsord*, dels om (2) *betydninger*, som ikke er belagt i eldre ordbøker, men som er belagt én eller flere ganger i skriftlig materiale fra den nære fortid. Vi har konsentrert oss om den første kategorien.

For et grundigere studium av nyordbegrepet henviser vi til Pia Jarvads *Nye ord – hvorfor og hvordan?* (Gyldendal 1995).

2. Vagleik Leiras nyordbok og standardordbøkene

Som ledd i et nordisk nyordprosjekt utkom *Nyord i norsk 1945-75* i 1982, med Vagleik Leira i Norsk språkråd som redaktør.

Vi bestemte oss for å sjekke litt rundt Leira-nyordenes *Nachleben* i to norske ordbøker: *Tanums store rettskrivningsordbok* og *Bokmålsordboka*. Vi hadde ikke tid til å jobbe med et stort materiale, men tok rett og slett de 50 første ordene på B (inkl. noen sammensetninger der sisteleddet begynner på B) som hadde førstebelegg fra og med 1967.

Vi sjekket om disse ordene fantes i den første utgaven av *Tanum* som med stor sikkerhet kan ha utnyttet hans materiale, nemlig 7. utgave fra 1989.

Det kom flere nye *Tanum*-utgaver mellom 1967 og 1989, så Leiras bok trenger ikke å ha vært kilde for nyordene, men det spiller for så vidt ingen rolle.

Av de 50 første ordene på B er 25 med i *Tanum 1989*, altså en opptaksprosent på 50. Dette er selvsagt et ørlite materiale, men viser en tendens.

I *Bokmålsordboka*, 1. og 2. utgave, finnes de samme 15 av de 50 ordene, og av disse tre som ikke finnes i *Tanum 1989*, nemlig *gjenbrukbar*, *espresso* og *bibelsmugler*. At det er de samme 15 ordene som er tatt med i begge utgavene, er kanskje ikke så rart; nyord i *Bokmålsordboka 1993* måtte hentes fra andre kilder enn den mer enn 10 år gamle *Nyord i norsk*.

<i>Oppslagsord</i>	<i>Forklaring</i>	<i>Med i Tanum 1989</i>	<i>Bokmålsordboka</i>
babysitter		x	
babystol			
backlash		x	x
badeheis		x	
baderomsmøbel		x	
bakkekontakt		x	x
baklengsmål		x	x
bakvendtstol			
ballongtest		x	
bananrepublikk		x	x

NYORD OG ALLMENNE ORDBØKER

idébank		x	
informasjonsbank			
kunnskapsbank		x	
bankomat			
bankøkonom		x	
gjenbrukbar			x
gjenvinnbar		x	x
innflyttbar			
nedsenkbar		x	x
påvisbar		x	
buksebar		x	
espressoer			x
hårbar	frisør		
platebar		x	x
slipsbar			
barbiturat		x	
barfotlege		x	x
barkemaskin		x	x
barmann	mann som betjener en bar		
barna-inne-system			
barnefyll			
barnehageonkel			
barselpermisjon		x	
battlejakke			
beboerhage			
bedriftsspionasje			
be-in	hippiesammenkomst		
beinmelstablett eller beinmjølstablett			
bensingjerrig			
bestillingstyv			
betjeningsknapp		x	
betjeningspanel			
bevisstgjøre		x	x
bevisstgjøring		x	x
bevissthetsutvidende		x	x
bibelsmugler			x
bibliotekbuss			
bifil		x	x
bikiniføre			
bilavgass			

Tabell 1.

Vi sjekket disse ordene på nettsider på norsk med søkemotoren *Google*. Dette ble gjort medio mai 2005. Søket på de 50 ordene fra *Leira 1982* viser at av de 26 ordene som har mer enn 100 treff, er det 7 som ikke er med i *Tanum 1989*. Den med høyest score som ikke er med, er *idébank*, som for noen tiår siden ble forbundet med Erik Byes TV-programserie, men som i senere tid har fått et mer allment innhold. Ordet gir hele 15 600 treff! Av de 24 ordene som har fått under 100 treff, er det 8 som er med i *Tanum*. *Buksebar* har 0 treff på nettet og *ballongtest* 1. Disse ordene bør kanskje kunne tas ut av *Tanum* på dette grunnlag. Interessant er *bibelsmugler*, som er med i *Bokmålsordboka* (ikke *Tanum*), og som var en god del brukt i den kalde krigens tid, men som nå bare gir 13 treff på nettet. Dette ordet er tydeligvis nesten gått av bruk.

Denne metoden er nok brukbar til å vurdere eldre nyord for nye utgaver av ordbøker: å identifisere nyord ved hjelp av nyordbøker, og så sjekke deres fortsatte bruk på nettet.

3. En liten redaksjonsenquete basert på Tor Guttus nyordbok-manus slik det var primo 2005

Neste bind i serien av nyordbøker, som skal dekke tiårene etter Leiras bok, foreligger i foreløpig manus. Denne gangen er det Tor Guttu som har ansvar for arbeidet, på oppdrag av Norsk språkråd, som i 2005 har skiftet navn til Språkrådet. Vi har fått låne hans manus, og har her plukket ut 100 ord på B, L og begynnelsen av M, inkludert noen sammensatte ord der sisteleddet begynner på en av disse bokstavene, med førstebelegg fra 1990 og senere.

<i>Oppslagsord</i>	<i>Kort forklaring/sitat</i>
babyboomer	person født under babyboom
backpacker	ryggsekkтурист
bakbenkmann	backbencher
bakgårdsbedrift	uregistrert, mer eller mindre snusket fåmannsbedrift
bakgårdsland	Norge er "bakgårdslandet" i europeisk fotball
bakoversveis	
bakslask	backslash
ballerobring	breakdown (Drillo)
bambus-PC	PC fremstilt i lavkostland i Asia
bambuspære	?
bandog	farlig hund som må holdes bundet
barfoter	en som driver barfotkjøring (vannsport)

NYORD OG ALLMENNE ORDBØKER

barnekriminell	
barneran	
barneraner	
barrering	å slå hest med en stang eller stokk ved hinderpassering slik at den skal hoppe høyere neste gang
bekymringstelefon	krisetelefon
belteveske	
beng	gi beng; gi blaffen
benmargsregister	til bruk i behandling av benmargskreft
beretta	hodeplagg
bidus	samisk kjøttsuppe på reinsdyrkraft
bimedial	som angår eller omfatter to slags medier
biokrati	nazistenes forfølgelse av biologisk mindreverdige
biomagnetisk	i biomagnetisk forskning
biomagnetisme	magnetfelt i forbindelse med elektriske strømmer i kroppen
biopat	utøver av biopati, en naturmedisinsk terapi
bjose	alternativt navn på det kvinnelige kjønnsorgan
rollerblade(s)	
rollerblader	en som bruker rollerblades
blankskalle	snauklipt høyreekstremist
bleiegutt	sumobryter
blindernsk	som angår Universitetet på Blindern
blodfobi	skrekk for å se blod
blodtype	(verb)
blodtåke	nedsatt dømmekraft i pressen i forbindelse med volds- og drapssaker
blåruss	næringslivsmenneske
bobbittere	skjære penis av ektemannen
bodypacking	narkotikasmugling i kroppens hulrom
boke	booke, innføre i en fortegnelse, og dermed bestemme, fastlegge noe
bola	yppig, kraftig, oppblåst ved hjelp av dopingmidler
bomåpner	
bonsai	fornorsket skrivemåte av bonzai, japansk dvergbusk
borreliose	kronisk ledd- og muskelsykdom

brenne	ta opp på CD eller DVD
brevgiro	
browse	fare raskt igjennom
browser	søkeprogram i EDB
Brustad-bu	dagligvarebutikk som kan holde søndagsåpent
bry seg	gripe inn for å hindre overgrep og lignende
bulkvin	vin tatt hjem på fat og tappet på flasker i Norge
bulldosere	jevne med jorden, fjerne ved hjelp av bulldoser
bunntung	det motsatte av topptung
burka	muslimsk kvinnedrakt
bygdetango	
bysk	det motsatte av bondsk
bøyelaster	bøyelasteskip
laksekotelett	
landsmoder	
langventer	en som står lenge i behandlingsskø på sykehuset
lavprofil	lav profil mht. å markere seg
lederi	ordning eller praksis med stort antall (overflødige) ledere
lesotek	sted hvor man kan lese/bytte/leie bøker m.m.
lettsyltetøy	
likemannsarbeid	omsorgsarbeid utført av folk i samme situasjon som klienten
lilla	politisk: om allianse mellom blått og rødt
liposculptur	type fettsuging
lobbe	drive lobbyvirksomhet
lo/lo-trafikk	lift on/lift-off-trafikk (dvs. vanlig lasting og lossing)
lottomillionær	
lysark	transparent ark for overheadprojektor
lystvold	vold som begås av ren lyst
lytt	det å lytte en enkelt gang
lytterett	rett til avlytting
løsneområde	område hvor skred vanligvis løsner
løypelus	ikke-deltakere som beveger seg i løypene under et skirenn
macsk	som angår Macintosh datamaskiner

magekort	kort i livet (så det blir mellomrom til bukselinningen)
maglevtog	magnetsvevetog
magnetbandasje	bandasje med innlagte magneter hvis felt virker noen cm inn i kroppen
mail	e-post
mailbombing	nedsyting med uvedkommende e-post
mainstream	som appellerer til gjennomsnittet
maktspiller	person som driver maktspill
malfemisme	det motsatte av evfemisme
mandagsbarn	(barnehage)barn som er utslitt etter helgen
mannsglad	glad i menn
mannskvotering	
mannsvoldtekt	voldtekt på mann
mappeinnsyn	innsyn i egen sak (i hemmelig register)
matmølle	kjøkkenmaskin/food processor
matsminke	
medbygding	sambygding
mederkjenne	erkjenne noe som også andre erkjenner
mediesky	uvillig til å fremstå i massemedier
medietekke	
medievold	det å bli uthengt i pressen
medråderett	i forbindelse med norsk EU-medlemskap
megakul	svært kul
megamorder	person eller regime som står bak massemyrderi

Tabell 2.

Vi spurte våre kolleger (ved hjelp av et elektronisk spørreskjema) om de kjente disse ordene, om de brukte dem selv, om de mente de hører hjemme i neste utgave av *Tanums store rettskrivningsordbok*, i *Bokmålsordboka* og i en (uspesifisert) skoleordliste. Informantene kjenner *Tanum* ganske godt, og *Bokmålsordboka* litt mindre godt.

Våre informanter var vår egen leksikon- og ordbokredaksjon, inklusive oss selv. Dette er medarbeidere som hele tiden vurderer og skaper innhold i oppslagsverk, og som alle er vant med å fungere normerende: Det skal være et kvalitetsstempel på innhold som får plass i en oppslagsbok, enten det er en rettskrivningsordbok, en ordliste eller et leksikon. Vi legger altså ikke til grunn at standardutgivelsen er

elektronisk, der det bare kan pøses på med innhold fordi det ikke er noen omfangsbegrensninger. Da blir seleksjon mindre relevant.

De 100 ordene som vi har testet, har altså førstebelegg enten som ord eller i den aktuelle betydningen fra og med 1990, i det materialet som har vært benyttet til nyordboken. De fleste belegg er fra dagspressen.

Tanum er den etablerte oppslagsboken for ords-katten i moderne bokmål, med ca. 300 000 oppslagsord, herav selvsagt de aller fleste sammensetninger. Det er ikke en komplett definisjonsordbok. *Bokmålsordboka* er en standard definisjons- og rettskrivningsordbok med ca. 65 000 oppslagsord. Norske skoleordlister kan ha anslagsvis 40 000-50 000 oppslagsord.

Vi har ikke sjekket om noen av de 100 ordene faktisk er med i de nyeste utgavene av Tanum og Bokmålsordboka; det er ikke så interessant i denne sammenheng.

4. Resultater av redaksjonsenqueten

Det viktigste resultatet av mini-undersøkelsen er at informantene ønsker mange av nyordene inn i alle ordbøkene. Mer enn halvparten av de spurte vil ha 28 av de 100 ordene inn i *Tanum*. Hvis dette resultatet skulle gjelde hele alfabetet, ville det bety at av et manus på 10 000 oppslagsord ville nærmere 3000 ønskes inn i *Tanum*.

De 28 ordene er vist i tabell 3.

backpacker
bakoversveis
barneraner
belteveske
beng
biomagnetisk
biomagnetisme
biopat
blankskalle
blåruss
bonsai
borreliose
brenne
brevgiro
browse
browser

bry seg
burka
laksekotelett
lettsyltetøy
liposculptur
lottomillionær
mail
mainstream
matsminke
mediesky
medietekke
rollerblade(s)

Tabell 3.

Hvis også vi tar med de ordene som nøyaktig halvparten av redaksjonsmedlemmene ville ha med, blir antallet 34. Tilleggsordene fremgår av tabell 4.

barnekriminell
lysark
medråderett
beretta
biokrati
lavprofil

Tabell 4.

I redaksjonen som helhet er det 8 ord som ikke har fått noen stemmer. Disse ordene fremgår av tabell 5.

bambus-PC
bambuspære
bleiegutt
bobbittere
langventer
lederi
macsk
magekort

Tabell 5.

De ordene som fikk flest stemmer (16 og flere), kan ses i tabell 6.

burka
brenne
mail
browser
mediesky
bonsai
medietekke
matsminke
brevgiro

Tabell 6.

Det er vel ingen stor overraskelse at det ord som har fått aller flest stemmer, er høyaktuelt i forbindelse med forholdet mellom islamsk og europeisk kultur, og har vært trukket mye frem også i forbindelse med den nye utgaven av *Store norske leksikon*, mens tre av de øvrige ordene stammer fra dataspråket.

Hvis vi ser på stemmer avgitt for oppføring i *Bokmålsordboka*, blir 25 ord foreslått av mer enn halvparten av deltakerne, mens de samme 8 ordene som for *Tanum* heller ikke får noen positive stemmer her.

Det er altså større forskjell mellom opptakspraksis i *Tanum* og *Bokmålsordboka* slik de foreligger, og forskjellen i vår redaksjons forslag: Det er større forskjell i ordforrådet i de to ordbøkene enn våre redaktører har oppfattet. Deltakerne i den lille undersøkelsen er seg enten ikke helt bevisst at utvalget av oppslagsord i *Bokmålsordboka* er langt snevrere enn i *Tanum*, eller så mener de at også *Bokmålsordboka* skal ta opp i seg mye nytt materiale, og relativ sett mer nytt enn *Tanum*.

Informantene har forstått at utvalget av oppslagsord i skoleordlisten skal være snevrere enn i de to andre, og det er bare 10 ord av de 100 som får mer enn halvparten positive stemmer i undersøkelsen. Flertallet av våre redaktører mener altså at 90 % av ordene i nyordbok-manuset ikke er relevante for en skoleordliste, iallfall ikke foreløpig. Størst forskjell i stemmegivningen mellom *Tanum* og skoleordlisten er det for de ordene som er oppført i tabell 7.

borreliose
liposculptur
bonsai
brevgiro
biomagnetisme

biomagnetisk
biokrati
laksekotelett
beretta
bidus
bøyelaster
barrering

Tabell 7.

Alle disse har 7 stemmer og mer i forskjell. For øvrig er det et trekk at det er stort sett de samme ordene som ønskes inn av særlig mange i alle tre utgivelsene.

Et *Google-søk* på alle de 100 ordene viser at de som et flertall i redaksjonen ønsker innlemmet i Tanum, så godt som alle er bredt belagt på dokumenter på norsk på nettet. *Biomagnetisme* er et unntak. *Blåruss* i den nye betydningen er naturlig nok ikke søkbart, men må eventuelt undersøkes i det allmenne funnmaterialet. Det har vi ikke tatt oss tid til. *Liposculptur* skrives ifølge Google oftere med k istedenfor med c.

<i>Oppslagsord</i>	<i>Antall treff</i>	<i>Kommentar</i>
burka	3420	
brenne	22200	
mail	796000	
browser	235000	
mediesky	503	
bonsai	1250	
medietekke	339	
matsminke	344	
brevgiro	3190	
bakoversveis	5750	
backpacker	24200	
rollerblade(s)	839	rollerblade 779
borreliose	424	
belteveske	770	
liposculptur	10	liposkulptur 134
biopat	1400	
lettsyltetøy	243	

browse	214000	
mainstream	11500	
blåruss	må analyseres	
biomagnetisme	2	
lottomillionær	5560	

Tabell 8.

Også mange av ordene som et flertall i redaksjonen ikke ønsker inn i Tanum, er godt belagt på nettet. I en særstilling står:

lysark (26600)
mappeinnsyn (3240)

Også de 11 ord i tabell 9 har over 100 treff.

likemannsarbeid
medievold
megakul
barneran
matmølle
blodtåke
bekymringstelefon
landsmoder
bøyelaster
mailbombing
ballerobring

Tabell 9.

Resten har mellom 10 og 100, som det ses av tabell 10.

Brustad-bu (med skrivemåten brustadbu i tillegg)
magnetbandasje
bandog
bidus
bimedial
bulkvin
bodypacking

mannskvotering
babyboomer
rollerblader
bunntung
bomåpner
lystvold
bakgårdsbedrift
lo/lo-trafikk
benmargsregister
bakslask

Tabell 10.

Etter å ha gjort disse søkene, vil vi måtte vurdere om ikke flere enn de 28 (eller 34) ordene som "vant" avstemningen, bør få plass i *Tanum* fordi de tydeligvis er i allmenn bruk. Hvor mange, blir det en redaksjonell oppgave å bestemme.

Ordbokforfattere og -redaktører kan selvsagt ikke vente på en nyordbok for å kunne samle inn nyord. Hvilke teknikker man skal benytte for å supplere ordforråd i ordbøker fra primærkilder, er et stort tema som jeg ikke skal gå inn på her, men metodikk i forbindelse med sekundærkilder som nyordbøker er en mer oversiktlig materie, og det er kanskje ikke vitenskap, men nyttig for oss som utgir ordbøker.

Med nyordbøker og Internett har vi fått nyttige arbeidsredskaper for å studere ordenes bruk over tid. Nyordbøkene kan gi oss et oversiktlig materiale som i en del år fremover kan sjekkes på nettet, og vi kan dermed få hjelp til å vurdere om ord som har vært betraktet som interessante nyord for en tid tilbake, har fått gjennomslag i bruk. Det er vanskelig å sjekke alle ord i en ordbok på denne måten, men via nyordbøkene kan vi begrense materialet til noe av det mest relevante.

Hvis vi regner Internetts gjennombrudd fra ca. 1995, er vel tekstmaterialet på Internett nå så stort at ord som ikke eller nesten ikke finnes belagt på nettet, har vært lite i bruk i skrift de siste 10 år.

Når vi er så heldige å ha en redaksjon som er vant til å foreta vurderinger av kvaliteten på oppslagsord, ville det være dumt ikke å bruke enquete-metoden som et korrektiv til andre metoder. Denne lille testen har i så måte gitt løfterike resultater, og metoden vil nok bli benyttet igjen.

5. En liten enquete blant nordiske leksikografer i Sønderborg

På NFL-konferansen i Sønderborg ble et sammendrag av denne undersøkelsen presentert muntlig. Etter en kort introduksjon delte jeg ut det samme skjemaet som medlemmene av redaksjonen i Kunnskapsforlaget hadde fått, og jeg bad tilhørerne

gjøre et forsøk på å vurdere nyordene på samme måte som våre ansatte hadde gjort. De hadde da ikke fått informasjon om svarene våre ansatte hadde levert. Utfyllingen måtte skje raskt for at programmet skulle kunne gjennomføres, og bare ca. 1/3 av tilhørerne leverte fullstendig utfylte skjemaer tilbake. Ca. 1/3 hadde rukket å vurdere en del av ordene. Dette kunne man se enten av at avkryssingene brått sluttet, eller av at informantene hadde markert på skjemaet hvor langt de var kommet. De som leverte, ble bedt om å skrive sin nasjonalitet på skjemaet.

Så vidt jeg kan erindre, var dette det eneste foredraget under konferansen der tilhørerne ble aktivisert. Jeg oppfattet aktivitetsmomentet som positivt. Det økte sannsynligvis tilhørernes interesse for foredraget som fulgte. Derfor oppfordrer jeg foredragsholdere på senere NFL-konferanser til å prøve noe lignende når det passer ut fra temaet. På den annen side er det selvsagt svært begrenset hva man kan utlede av undersøkelsen, når materialet er så lite og andelen besvarelser som er direkte sammenlignbare med dem våre ansatte leverte, er så lav.

Svarskjemaene fordeling fremgår av tabell 11.

	I alt	Fullstendig besvart	Ufullstendig besvart
Danmark	10	5	5
Norge	10	4	6
Sverige	5	4	1
Tyskland	1	1	
Ikke oppgitt	6	2	4
Til sammen	32	16	16

Tabell 11.

Ut fra sammensetningen av tilstedeværende under foredraget antar jeg at de fleste som leverte uten å oppgi nasjonalitet, var norske. I så fall var de fleste som ikke leverte, ikke norske. Det er også sannsynlig ut fra vanskelighetene vi vil ha for å vurdere ordforrådet i et nabospråk.

Ettersom det dreier seg om en uhøytidelig enquete og ikke en vitenskapelig undersøkelse, isolerer vi kun besvarelsene fra de norske informantene, ettersom de ikke bare kjenner ordforrådet bedre enn de øvrige, men også de ordbøkene som det er referert til. De øvrige informantene er slått sammen, også de som ikke har oppgitt nasjonalitet.

De utenlandske besvarelsene har størst interesse ved det samlede antall stemmer som er avgitt for hvert ord, ikke hvilke ordbøker de gjelder. Flest stemmer er avgitt for ordene i tabell 12.

	Sønderborg utlendinger	Tanum Kunnskapsforlaget
bonsai	19	17
brenne	18	18
mail	17	17
mainstream	16	12
burka	15	19
browser	14	17
rollerblade(s)	13	14
backpacker	10	15
borreliose	10	14
lysark	9	10
lottomillionær	8	11
belteveske	7	14
browse	7	13
bakoversveis	6	15
biopat	6	13
matsminke	6	16
mediesky	6	17
babyboomer	5	4
biomagnetisk	5	11
biomagnetisme	5	11
bry seg	5	11
laksekotelett	5	11
medietekke	5	16

Tabell 12.

Av alle ordene som den internasjonale gruppen har gitt flest stemmer, er det bare ett som har falt langt ned i den norske redaksjonens preferanser, nemlig *babyboomer*. Dette ordet hadde så mange treff på Google at det kan være aktuelt for iallfall *Tanum*. Men det er uansett meget godt samsvar mellom de norske og ikke-norske vurderingene.

Topp-rankingen fra redaksjonsinformantene er anført i tabell 13 (for *Tanum*).

burka
brenne
mail
browser
mediesky
bonsai
medietekke
matsminke
brevgiro

Tabell 13.

Det eneste ordet fra den ”norske” listen som ikke gjenfinnes på Sønderborg-listen, er *brevgiro*. Dette ordet fikk kun én stemme.

6. Norske leksikografer og nyordene

Det ørlille svarmaterialet fra norske leksikografer som hadde kommet igjennom hele skjemaet, er interessant fordi det kommer fra deltakere med en helt spesiell kompetanse og status. Disse leksikografene tilhører en deltakergruppe som hovedsakelig bestod av ansatte i Språkrådet eller ved Universitetet i Oslo. Den største andelen av de norske deltakerne var medlemmer av redaksjonen i *Norsk Ordbok 2014*.

Vi skal se på det ordforrådet som fikk halvparten av stemmene (2 av 4). Dette er 29 ord, som oppføres i tabell 14.

bakoversveis	4
brevgiro	4
lysark	4
belteveske	3
beng	3
biomagnetisme	3
blodtåke	3
boke	3
brenne	3
bry seg	3
laksekotelett	3
lottomillionær	3

mail	3
matsminke	3
medråderett	3
backpucker	2
bakgårdsbedrift	2
barneraner	2
benmargsregister	2
bidus	2
biomagnetisk	2
blåruss	2
landsmoder	2
lettsyltetøy	2
lo/lo-trafikk	2
matmølle	2
mediesky	2
medietekke	2
medievold	2

Tabell 14.

Blant Kunnskapsforlagets redaktører var det 34 av de 100 ordene som fikk halvparten av stemmene, altså marginalt flere enn i leksikografgruppen. Vi synes dette er et ganske godt samsvar i vurderingene, kvantitativt sett.

KF-redaksjonens vurdering og leksikografenes vurdering kan ses av tabell 15.

<i>KF-redaksjonen</i>	<i>Leksikografene</i>	<i>Med i begge grupper</i>
backpucker	backpucker	×
	bakgårdsbedrift	
bakoversveis	bakoversveis	×
barnekriminell		
barneraner	barneraner	×
belteveske	belteveske	×
beng	beng	×
	benmargsregister	
beretta		

	bidus	
biomagnetisk	biomagnetisk	×
biomagnetisme	biomagnetisme	×
biopat		
biokrati		
blankskalle		
	blodtåke	
blåruss	blåruss	×
	boke	
bonsai		
borreliose		
brenne	brenne	×
brevgiro	brevgiro	×
browse		
browser		
bry seg	bry seg	×
burka		
laksekotelett	laksekotelett	×
	landsmoder	
lavprofil		
lettsyltetøy	lettsyltetøy	×
liposculptur		
	lo/lo-trafikk	
lottomillionær	lottomillionær	×
lysark	lysark	×
mail	mail	×
mainstream		
	matmølle	
matsminke	matsminke	×
mediesky	mediesky	×
medietekke	medietekke	×
	medievold	
medråderett	medråderett	×
rollerblade(s)		

Tabell 15.

Av de 43 ordene i tabell 15 er det dermed 20 som er foreslått av begge grupper, og 23 av bare den ene gruppen.

Hvis vi sammenligner leksikografenes topp-ranking-liste med funnene ved Google-søk, ser vi at av de ord som gav over 100 000 treff, er *mail* med, mens *browser* og *browse* mangler på leksikografenes liste. Av ordene som gav mellom 1000 og 100 000 treff, mangler *burka*, *bonsai*, *biopat*, *mainstream* og *mappeinnsyn*. Det var bare én av de 4 som gav sin stemme til *biopat*, *bonsai*, *burka* og *mainstream*. Det er kanskje lov å antyde at utelatelsen av *browser* og *browse* kan henge sammen med en noe restriktiv holdning til å innlemme engelske ord i norsk? På den annen side blir altså *mail* og *backpacker* akseptert. Holdningen kan kanskje karakteriseres som tvetydig?

Et interessant tilfelle er også *bøke*, et forsøk på å fornorske *booke*. Bare 6 av 20 i Kunnskapsforlaget ønsker dette ordet inn i *Tanum*, men 3 av de 4 "sikre" norske leksikografene. (Ordet har heller ingen høy stjerne blant den internasjonale leksikografgruppen i Sønderborg, med i alt 3 stemmer, derav 1 for innlemmelse i *Tanum*.) Kanskje fornorskingsforsøket anses som relativt unødvendig hos andre enn norske leksikografer og språknormerere? Ordet er dessverre ikke så enkelt å underkaste et Google-søk.

14 av 20 informanter i KF-redaksjonen kjenner ordet *landsmoder*, men bare 5 av 20 vil ha det med i ordbøkene. Kanskje har de tenkt at ordet er for nært knyttet til Gro Harlem Brundtlands person og hennes aktive fase i norsk politikk, og at det ikke er av interesse for ettertiden. Leksikografene er derimot relativt sett mer positive, og tenker kanskje mer på semantikken og på analogien til *landsfader*. Ironisk nok ville vi i skrivende stund kunne hevde at dette ordet mer hører hjemme i et leksikon og i en historisk, registrerende ordbok enn i en normerende ordbok og en ordliste.

Bare 4 av 20 informanter i Kunnskapsforlaget oppgir at de kjenner ordet *matmølle*, og 5 vil ha det med i *Tanum*. 2 av 4 norske leksikografer vil ha det inn. Google-søket viser at ordet er i bruk (326 treff), så her er nok en litt tradisjonalistisk holdning i leksikonredaksjonen utslagsgivende. Om dette ordet vil få virkelig gjennomslag i forbrukersamfunnet, og bli tatt i bruk av hvitevareprodusentene i noen sælig utstrekning, er vel tvilsomt, men her synes vi Google-søket støtter opp under leksikografenes vurdering og bør være en tankevekker for encyklopedistene.

7. Konklusjon

Encyklopedister har et perspektiv på virkeligheten som i store trekk faller sammen med leksikografenes, men det er også interessante forskjeller, som denne meget uhyøytidelige og snevre undersøkelsen bærer bud om. Den indikerer at et samarbeid mellom de to grupper om ordutvalget i *Tanum* kunne gi et bedre resultat enn om man bare overlater utvalgsarbeidet til den ene gruppen eller til representanter for

denne. Fagkompetansen og vurderingsevnen blant encyklopedister er uten tvil en viktig ressurs for norsk leksikografi. På den annen side er leksikografenes kompetanse og vurderinger også av stor verdi for leksikonarbeidet.

Professor Dag Gundersen har gjennom mange år har ytet en stor personlig innsats for å bygge bro mellom norsk leksikografisk og encyklopedisk arbeid, bl.a. som mangeårig medarbeider i *Store norske leksikon*. Det gir derfor interessante perspektiver at neste utgave av hans og Bjarne Berulfsens store *Fremmedordbok* vil bli revidert gjennom et samarbeid med leksikonredaksjonen. Hvis et tilsvarende samarbeid vil bli gjennomført for fremtidige utgaver av *Tanum* og *Bokmålsordboka*, vil det uten tvil være i tråd med resultatene av denne undersøkelsen.

Litteratur

Ordbøker:

Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivningsordbok 1993. Utarbeidet av avdeling for leksikografi ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Norsk språkråd. 2. utgave v/ Marit Ingebjørg Landro og Boye Wangenstein. Oslo: Universitetsforlaget.

Norsk språkråd 1982: *Nyord i norsk 1945-1975*. Oslo: Universitetsforlaget 1982.

Tanums store rettskrivningsordbok 1989, 7. utgave v/ Bernt Fossetøl og Marius Sandvei. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Annen litteratur:

Pia Jarvad 1995: *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.